

Innvandring og inkludering i distrikts-Norge. Kunnskapsstatus og -behov

Innspillsnotat fra professor Johan Fredrik Rye, Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (5. november 2023)

I notatet sammenstiller jeg de viktigste bidragene fra nyere forskning om innvandring og inkludering i et distriktsperspektiv.¹ Spesielt diskuteres innvandringens betydning for arbeidsliv, folketall og allmenn samfunnsutvikling i landets mindre sentrale strøk, med særlig vekt på arbeidsinnvandring.

Notatet består av tre deler. Først presenteres tre dreiepunkt for en konstruktiv, kunnskapsbasert analyse av innvandring og inkludering i et distriktsperspektiv – hva er nytt og hva er annerledes i bygde- og kystsamfunnenes innvandring- og inkluderingsutfordringer? Dernest diskuteres forskning om innvandringens betydning for distriktsutvikling, spesielt med tanke på arbeidsliv, demografi og generell samfunnsutvikling, samtidig som jeg peker på sentrale inkluderingsutfordringer fra majoritets- og innvandrerperspektiver. Notatets siste del gir innspill til videre kunnskapsutvikling på feltet, spesielt med tanke på distriktsungdom med innvandrerbakgrunn.

1: Ny innvandring, nye inkluderingsutfordringer

Utover 2000-tallet er Norge blitt et mer mangfoldig samfunn preget av innvandring. I dag har om lag 15 prosent av den norske befolkningen innvandrerbakgrunn og andelen forventes å øke ytterligere (se NOU 2022:18). Mens innvandring frem til 2000 i all hovedsak var et storbyfenomen, er innvandrerne i dag spredt over hele landet, også i de mest rurale områdene (Rye og Slettebak 2020). Samtidig er mangfoldet stort innad i innvandrerbefolkningen – ut fra opprinnelsesland og livshistorie, deres årsaker, motivasjoner og ambisjoner forut for/etter innvandringen, og variabler som kjønn, alder, kulturelle, sosioøkonomiske og yrkes- og utdanningsstatus. Det er derfor vanskelig å analysere innvandring som ett enhetlig fenomen og gi sammenfattende analyser av hvordan innvandringen preger det norske samfunnet og distriktene, i hvilken grad innvandrerne er/opplever at de er inkluderte, eller hva som er gode inkluderings tiltak. Om noe, så aktualiserer forskningslitteraturen nettopp behovet for å anerkjenne mangfoldet, enten man diskuterer innvandring og inkludering i bysamfunn, tettsteder eller bygder og kyststrøk (Stachowski og Rasmussen 2023). Jeg skal likevel skissere tre overordnede dreiepunkter for videre kunnskapsutvikling og politikktutforming på feltet.

#1: Arbeidsinnvandrere er annerledes enn andre innvandrere

Forskning og annen kunnskap på feltet gir grunnlag for å skille mellom arbeidsinnvandrere og andre innvandrere i analyser av *distriktskommunenes* utfordringer, ikke minst i et inkluderingsperspektiv. For det **første** er arbeidsinnvandrerne den numerisk største innvandrergruppen i landet, og de utgjør relativt en enda større andel av innvandrerbefolkningen i distriktene. For det **andre** har de i utgangspunktet lønnsarbeid, som gjerne sees som den sentrale inkluderingsvariabelen for innvandrere, og som også mer allment sikrer deres materielle levekår og velferd. For det **tredje** kommer arbeidsinnvandrerne i all hovedsak fra de sentral- og østeuropeiske EU/EØS-landene og de er en del av det samme europeiske politisk-kulturelle fellesskapet som den norske befolkningen. De har sterke medborgerrettigheter, blant annet til velferdsytelser, og kan krysse landegrensene mer eller mindre uhindret. Det er også sterke transnasjonale praksiser der innvandrere både bor 'her' og 'der', og arbeidsinnvandrerbefolkningen er derfor mer temporære, og som så mer krevende å inkludere i varige sosiale relasjoner og institusjoner. Det blir spesielt tydelig eksempelvis for sesongarbeidere i landbruket, som verken blir og trolig heller ikke har sterke ønsker om deltakelse i lokalsamfunnet. Analytisk blir arbeidsinnvandring derfor gjerne kategorisert som 'mobilitet' heller enn som 'migrasjon' (jf. NOU 2022:18). For det **fjerde** skiller den sentrale

¹ Kategorier og begreper – så som 'innvandring', 'innvandrere', 'inkludering' og 'distrikter' – er aldri nøytrale, utfyllende eller ubestridte, heller ikke på dette feltet. Notatets omfang og format gir imidlertid ikke rom for problematisering av sentrale kategorier og begreper og det vises i stedet til litteraturlisten og andre bidrag.

politikkutformingen mellom arbeidsinnvandrere og andre grupper innvandrere. Spesielt viktig er forskjellene i språkopplæring, som ofte sees som nøkkel for å få god inkludering i lokalsamfunnene. Her går det et klart skille mellom de to gruppene der flyktninger har rett til å delta i inkluderingsprogrammet og de har gjerne også tid til deltakelse. Arbeidsinnvandrerne har gjerne verken rettigheter, tid eller økonomiske ressurser som kreves for språkopplæring og andre inkluderings tiltak. Dette er også et sentralt spørsmål i NOU 2022:18 *Mellom mobilitet og migrasjon* der ulike språkopplæringstiltak diskuteres. En **femte** forskjell er at arbeidsinnvandrerens livs- og levekår i stor grad formes av forhold på arbeidsmarkedet. Også her er det store interne forskjeller – den vestlige, høyt utdannende innvandrer i et kunnskapsintensivt yrke har diametralt andre betingelser enn den østeuropeiske innvandrer i et lavtlønnsyrke. For majoriteten av arbeidsinnvandrere, spesielt i distriktene, er det likevel et gjennomgående trekk at de har relativt fattigslige lønns- og arbeidsvilkår.

Kunnskapsutviklingen, og påfølgende utforming av inkluderingspolitiske virkemidler, må ta hensyn til disse særtrekkene. Fokus på arbeidsinnvandrere må likevel ikke stenge for kunnskapsbaserte analyser og tiltak for andre innvandrergrupper. Man kan også vente at innvandrergruppene over tid blir mer like hverandre (f.eks. med tanke på språkopplæring), slik som i mange andre vestlige land, der det ikke på samme måte skilles mellom gruppene.

#2: Distriktskommuner er annerledes enn mer sentrale kommuner

Av flere årsaker fremstår innvandringsfenomenet grunnleggende annerledes i distriktene enn i landets mer sentrale regioner. En viktig forklaring er den historiske konteksten, dagens numeriske omfang og vridningen mot arbeidsinnvandring fra EU/EØS-området. Lenge var norsk innvandring et storbyfenomen preget av 'tvungen' innvandring fra land utenfor Europa. De fleste utkantkommunene hadde knapt registrerte innvandrere. I dag bor det innvandrere i alle norske kommuner, selv om det fortsatt er færre som bor i distriktene enn i byområdene. Det har selvsagt betydning for kommunene – og andre lokale institusjoners – opparbeidede erfaringer og kompetanse i utforming/ gjennomføring av en innvandringspolitikk. I mange distriktskommuner vil man oppleve at man starter med blanke ark i arbeidet med å legge til rette for arbeidsinnvandrere, eventuelt at man – med varierte erfaringer – forsøker å dra nytte av tidligere arbeid med bosatte flyktninger. Storbyene har videre 'stordriftsfordeler', blant annet ved at språkopplæringstiltak kan spisses mot avgrensede innvandrergrupper. I mindre kommuner vil det være nødvendig med mer generelle tiltak som favner flere grupper.

Samtidig har småsamfunn også 'smådriftsfordeler'. I forskningslitteraturen pekes det også på andre forskjeller mellom urbane og rurale områder. Et sentralt spørsmål er variasjoner i lokalbefolkningens holdninger til innvandring, eventuelt også fremmedfrykt. Zahl-Thanem og Haugen (2019) viser for eksempel at distriktsbefolkningen har mer negative holdninger til innvandring enn byfolk. Andre, eldre studier gir mer nyanserte resultater (se bl.a. IMDi 2010). Det vil også være andre samfunnskontekstuelle forskjeller mellom mer urbane regioner og distriktene som skaper forskjellige levekår, livsbetingelser og kulturelle praksiser, og som også påvirker forutsetningene for inkludering av arbeidsinnvandrere og andre innvandrere.

#3: Sterke regionale forskjeller, som springer ut av ulikheter i distrikts-arbeidsmarkedene

Arbeidsinnvandringen er uløselig knyttet til arbeidskraftbehov og egenskaper ved de regionale arbeidsmarkedene vil derfor i stor grad forklare geografiske forskjeller i bosetningsmønsteret (Rye og Slettebak 2020). Også bosetting og sekundærflytting for andre innvandrergrupper påvirkes av regionale forskjeller i arbeidskraftsbehov. Innvandringens effekter er derfor også geografisk variert. Noen distriktskommuner har høy innvandring og folkevekst, andre kommuner merker liten forskjell. Det betyr at der det er arbeid å få, vil man også finne arbeidsinnvandrere, og også flere andre innvandrere. Samtidig preges mange bidrag – både forskning og den bredere samfunnsdebatten – av betydningen av forhold utenfor arbeidsmarkedet. 'Bolyt' handler blant annet om gode sosiale relasjoner, tilgang til velferdsgoder (helse- og omsorgstjenester, gode oppvekstrammer) og deltakelse i lokalmiljøet. Ofte trekkes tilgang til natur og fritidsaktiviteter som viktig for innvandrere (som for alle andre).

Forskningslitteraturen gir likevel grunnlag for å ta utgangspunkt i de regionale arbeidsmarkedene, både innen privat og offentlig sektor, for å forstå rekruttering av arbeidsinnvandrere. I all hovedsak kommer de til distrikts-Norge for å arbeide, og det er også tilgang til gode arbeidsplasser som eventuelt motvirker sekundærflytting fra

distrikt til byene, for utenlandskfødte som for norskfødte. Videre vil inkludering i stor grad påvirkes av forhold på arbeidsmarkedene, både gjennom at sysselsetting er inkludering i seg selv, men også fordi lønns- og arbeidsvilkår er avgjørende for deltakelse på andre arenaer.

2: Arbeidsinnvandrere som 'ressurs', 'utfordring' og 'problem' i distriktene

Et gjennomgående trekk i forskningslitteraturen er arbeidsinnvandrerne doble mottakelse i distriktene. De er (og anerkjennes som) en viktig ressurs, både for økonomisk utvikling og folketallsvekst. Samtidig opplever mange innvandrere at de ikke inkluderes i lokalsamfunnene.

#1: Arbeidsinnvandrere som arbeidskraft, som demografisk påfyll, og som samfunnsdeltakere

Forskning levner ingen tvil om at arbeidsinnvandrere (og andre innvandrere) representerer en avgjørende ressurs for næringslivet i distriktene. Først og fremst representerer de dyktig, fleksibel og lavtlønnet arbeidskraft for distriktsnæringene. Eksempler er fiskeforedling- og verftsindustrien langs kysten og store deler av landbruket, spesielt grøntproduksjonen, som alle er næringer der over halvparten av arbeidsstokken gjerne er rekruttert fra utlandet og grunnleggende for den økonomiske bærekraften (Rye og Slettebak 2020, Ødegård 2014). Også for det øvrige distrikts-arbeidslivet er fortsatt tilgang til utenlandsk arbeidskraft avgjørende for god utvikling, både innen privat sektor og offentlig sektor. Forskning viser at samtidig arbeidsinnvandrerne gjerne primært sees som arbeidskraft og ikke som fullverdige medlemmer av lokalsamfunnene som de kommer til, spesielt fra et inkluderingsperspektiv (Rye 2017, Stachowski 2021). For å rekruttere/ beholde utenlandske arbeidstakere, både til lavtlønnede og i enda større grad til mer kunnskapsintensive posisjoner, er det imidlertid nødvendig å tilby både et attraktivt arbeidsliv og et fullverdig hverdagsliv for arbeidstakerne og deres familier. For det norske arbeidsmarkedet er det dessuten avgjørende å skape arbeidsliv som sikrer utvikling av kompetanse, også for innvandrere.

Studier viser hvordan gode, attraktive arbeidsbetingelser er forutsetning for arbeidsinnvandring, først og fremst lønn. Med dagens svake kroneverdi, som reduserer lønnsgevinstene ved migrasjon, vil det være nødvendig å kompensere med andre ikke-økonomiske goder. Dette er spesielt utfordring for lavtlønnsnæringene som dominerer i distriktene, og som tradisjonelt har tiltrukket seg utenlandsk arbeidskraft på grunn av det norske lønnsnivået. En alternativ er at distriktsnæringene fremover vil rekruttere mer langveisfarende arbeidskraft, utenfor EU/EØS-området, som dermed også skaper nye utfordringer for inkluderingsarbeidet. Et ekstremt, men illustrativt eksempel er de underbetalte thailandske bærplukkere i den svenske og finske utmarka, som på ingen måter er 'inkludert' verken i de rurale lokalsamfunnene eller den nasjonale velferdsstaten (Tollefsen mfl. 2020).

Det er heller ikke tvil om at den økte innvandringen siden 2004 har bidratt til befolkningsvekst i Norge, og arbeidsinnvandringen har hatt en enda sterkere 'rural' profil enn den 'tradisjonelle' innvandringen til landet. Hedberg og Haandrikman (2014) bruker begrepet 'demographic refill' for å vise til hvordan innvandrere 'fyller opp' avfolkningstruede distriktssamfunn. Slettebak (2021) viser samtidig at det er *hele* lokalsamfunnet som vokser: Arbeidsinnvandrerne skaper nye arbeidsplasser, men disse fylles primært av andre arbeidsinnvandrere. Kommuner med stor innvandrervekst har derimot ikke netto *innenlandsk* tilflytting. Stachowski (2021) diskuterer ellers innvandrernes rolle i distriktenes boligmarkeder. Mange leier bolig, noen kjøper seg inn på det eksisterende boligmarkedet. De er jevnt over godt tilfreds med boligforholdene, om enn ikke i samme grad som norsk-fødte i distriktene (Søholt og Aasland 2019).

Det er ellers færre forskningsbidrag som har studert hvordan arbeidsinnvandrere bidrar til distrikts-lokalsamfunnene på andre måter, ei heller andre innvandrergrupper. Det synes likevel klart at de i mindre grad er aktive i det sivile lokalsamfunnets arenaer, f.eks. som deltakere i lokalpolitiske prosesser.

#2: Arbeidsinnvandrerne, og andre innvandrere, er svakere inkludert enn andre grupper.

Den omfattende innvandringen de siste tjue årene har skapt distriktssamfunn som, på samme måte som mer urbane områder, er preget av etnisk mangfold. Man ser fremvekst av mer 'delte' samfunn, kanskje også

'klassesamfunn', der et hovedskille går mellom 'lokalbefolkningen' og 'innvandrere'. Arbeidsinnvandrerne sees samtidig som mindre 'fremmede' enn andre innvandrergupper (Anderson og Rye, 2023), og de symbolske grensene mellom 'oss' og 'dem' er både mer flytende, foranderlige og overskridbare. Spesielt for arbeidsinnvandrerne speiler de symbolske skillelinjene mellom 'oss' og 'de andre' i stor grad ulike arbeidsvilkår, der arbeidsinnvandrerne i stor grad har mindre attraktive – og til dels dårlige og sub-standard – lønns- og arbeidsbetingelser enn lokal arbeidskraft (Scott og Rye 2021). De har ofte arbeid med lav status og som 'lokale' arbeidstakere, også ungdom, unngår (f.eks. i landbruket, Kuns mfl. 2023), og er på mange måter 'usynlige' i lokalsamfunnene (Sæther og Stachowski 2023). De har også lavere sosial mobilitet enn norskfødte (Slettebak og Rye 2022). Det betyr at de er økonomisk marginaliserte, og kan sies å utgjøre en 'rural underklasse' med det som ofte diskuteres som prekære livs- og arbeidsvilkår. Slettebaks (2020) studie av sammenhengene mellom innvandring og inntektsulikhet, viser at også at inntektsulikheten i den 'norsk-etniske' befolkningen øker som følge av innvandring i distriktene (men ikke i byene).

Representanter for de lokale samfunnselitene (politisk-administrative miljøer og næringsliv) fremhever ofte hvordan de arbeider målrettet – og i stor grad også har lyktes – med inkluderingsarbeidet. Det fremstår som en allment delt normativ verdi at innvandrere skal inkluderes i lokalsamfunnene, og kulturelt mangfold applauderes (Rye 2017). For mange distrikts-innvandrere, også blant de yngste (Rye 2016), preges opplevelsen like fullt av opplevelser av manglende inkludering, og at de sees som midlertidige innbyggere uten den samme 'naturlige' tilhørighet som 'lokalbefolkningen'.

#3: Tiltak er fragmenterte, hvem tar ansvar?

Som nevnt har distriktskommunene kortere erfaring med innvandring og inkluderingsarbeid, og det er også en utfordring at det absolutte antallet innvandrere er lavt, også når *andelen* er høy. Dessuten sees arbeidsinnvandrerne per definisjon gjerne som 'ferdiginkluderte' ettersom de allerede er sysselsatte. Båtevik mfl. (2019) viser derfor at det i liten grad finnes en inkluderingspolitikk i småkommunene. I NOU 2022:18 *Mellom mobilitet og migrasjon* dokumenteres flere enkeltstående tiltak i regioner og kommuner, også i distriktene, men det overordnede inntrykket er fraværet av en tydelig nasjonal strategi.

I NOU 2022:18 *Mellom mobilitet og migrasjon* er det særskilt språk som trekkes frem som avgjørende faktor for manglende inkludering, og språkopplæring sees som avgjørende for videre suksess. Her deler distriktene de samme utfordringene som byregionene, samtidig som målgruppen (i absolutte tall) og større reiseavstander gjør det vanskeligere å tilby fleksible og målrettede gode språktiltak i utkantene.

3. Forsknings- og kunnskapsutvikling – hva mangler?

Den siste delen av notatet presenterer tre sentrale utfordringer for fremtidig forskning- og kunnskapsutvikling i skjæringspunktet mellom innvandring, inkludering og distriktsutvikling. Utgangspunktet er det omfattende kunnskapsomfanget om innvandring til/ innvandrere i det norske samfunnet, men som i hovedsak har fokusert på 'tvungen' innvandring fra tredjeland. I NOU 2022:18 *Mellom mobilitet og migrasjon* foreslås fem forskningsspor, blant annet bredere undersøkelser av arbeidsinnvandrernes livs- og levekår, studier av lønn/sysselsetting, analyser av holdninger til innvandring og kartlegginger av hvordan det går med innvandrernes etterkommere. Slik forskning vil være nyttig for utviklingen av bedre inkluderingspolitikk også i distriktene. Samtidig har distriktene særskilte kunnskapsutfordringer. De siste fem-ti årene har det vokst frem mer omfattende litteratur, både i norsk og internasjonal litteratur, om innvandring i distriktene de siste fire-fem årene, ofte referert til som 'new immigrant destinations' og 'small town and rural immigration', og jeg skal kort peke på tre forskningsutfordringer som peker seg ut som særlig interessante.

#1: Innvandrere i distrikt-arbeidsmarkedene

Den 'nye' arbeidsinnvandringen til distriktene er forankret i arbeidsmarkedenes behov, særlig etterspørsel etter manuell arbeidskraft i lavtlønnede posisjoner. Det former også innvandrerne og deres familiers livsvilkår, som ofte

vil være preget av relativt dårlige økonomiske betingelser, kanskje også relativ fattigdom. Det vil også prege deres inkludering i lokalsamfunnene. Det er behov for bedre kunnskap om hva som er konsekvensene av arbeidsinnvandrernes posisjon i den rurale sosioøkonomiske samfunnsstrukturen og hvordan denne påvirker premisene for gode inkluderingsstrategier, og dermed også gi viktig innspill til arbeidet med å rekruttere/ beholde den utenlandske arbeidskraften.

Videre ser man klare forskjeller mellom de rurale industriene. Innen norsk og internasjonal matproduksjon ser man blant annet stort innslag av sesongarbeidere innen primærproduksjonen, men jevnt over mer stabile – og gjerne også bedre – tilpasninger innen foredlingsindustrien (Slettebak og Rye 2021, Refslund og Wagner 2018). Innen verftsindustrien langs kysten vil det også være industri-spesifikke karakterer. Også andre rural næringer (f.eks. turisme, bygg- og anlegg, verftsindustrien og helse- og oppvekst- og andre offentlige bransjer) som tiltrekker seg arbeidsinnvandrere vil ha særtrekk som det er nødvendig å forstå bedre.

#2: Demografiske distrikts-trender

Siste tjue års innvandring har gitt sterk folkevekst over hele landet. Det er ikke gjennomført mer omfattende, kvantitative studier som analyser distrikt-innvandring og hvordan de forskjellige bygde- og kystsamfunnene påvirkes. Særlig tre utviklingstrekk peker seg ut og bør overvåkes og forskes på.

a) Arbeidsmarkedsforskning: I forlengelsen pkt 1. ovenfor – hva er relasjonene mellom distriktsnæringenes utvikling og innvandringsmønstre, og hvordan påvirkes sentrale lønns- og arbeidsforhold og andre levekårsindikatorer (både for norskfødte og innvandrede arbeidstakere) av fremveksten av mer globaliserte – og mangfoldige – arbeidsmarkeder

b) Flytteforskning: Hvordan er – og hvilke faktorer påvirker – arbeidsinnvandrernes innenlandske sekundærflyttinger; graviterer de på samme måte som andre innvandrere mot mer sentrale strøk?

c) Boligforskning: Flyttemønstre er uløselig knyttet til utfordringer på boligmarkedene. Her vil rurale områder avvike fra mer urbane områder, både ved at det er større ubenyttet bygningsmasse tilgjengelig og lavere prisnivå i utkantene, men dermed også at nybygg-kostnader vanskeligere kan realiseres i markedet ved eventuell utflytting.

#3: Ungt mangfold i distriktene

Mye forskning har studert innvandrerungdom/etterkommere i urbane omgivelser, som også har overføringsverdi til mindre sentrale strøk. Samtidig gir den rurale samfunnskonteksten andre oppvekstbetingelser enn mer urbane omgivelser. Det er derfor problematisk at forskning på unge innvandrere i distriktskommune og deres deltakelse i lokalsamfunnenes forskjellige arenaer, er så godt som fraværende (Rye 2019). Distriktscenterets satsing de siste tre-fire årene har bidratt til noen nye anslag, spesielt gjennom NOVAs arbeider (Bakken 2020, Eriksen og Andersen 2021), men det er fortsatt behov for mer forskning. Jeg vil spesielt peke på to innfallsvinkler:

a) Innenlandsk flytting: Det er tradisjonelt forsket mye på innenlandsk flytting, spesielt distriktsungdoms flytting til sentrale strøk, og hvordan ulike grupper distriktsungdom i større/ mindre grad graviterer mot byene, f.eks. ut fra kjønn og klasse (Rye 2021, Zahl-Thanem 2023). Det mangler imidlertid gode analyser av innvandrerungdoms innenlandske flyttemønstre, selv om det er en hypotese at de kan være mer urban-orienterte enn andre.

b) Sosial mobilitet: Jevnt over går det rimelig bra med etterkommere av innvandrere i det norske samfunnet, og det finnes også grupper som gjør det spesielt bra (Kaasa og Slettebak 2023). Det er imidlertid ingen norske studier som utforsker eventuelle forskjeller mellom rurale/urbane oppvekstrammer.

Til dels kan dette forklares med manglende datatilgang, ettersom slike studier gjerne bygger på registerdata. Det krever både store populasjoner og lengre tidsserier, som frem til i dag ikke har vært tilgjengelig for distrikt-innvandrerpopulasjonen, først og fremst fordi den i stor grad er etablert etter 2004. Her åpner det seg imidlertid nye muligheter som bør utforskes. Alternativt bør det gjennomføres kvalitative studier for å skape en bedre forståelse av hvordan distrikt-konteksten preger innvandrerungdoms oppvekst. Rye (2016) viser for eksempel gjennom kvalitative analyser hvordan innvandrer-ungdom i distriktene gjerne markerer distanse fra deres 'norsk-

etniske' jevnaldrende. Her kan distriktsforskning både dra veksler på 'urban' forskning, men også bidra til en mer mangfoldig forståelse av norsk innvandrerungdom.

4: Oppsummering

Notatets gjennomgang av eksisterende forskning- og kunnskapsstatus om innvandring og inkludering i distriktene viser et klart behov for mer nyanserte analyser enn det som foreligger i dag. Innvandring preger hele landet, men omfang, konsekvenser og hva som er god politikktutforming varierer langs rural/urban-aksen og fra en kommune til en annen. Vi trenger mer stedssensitive analyser for å forstå det 'nye' norske innvandrings-samfunnet. Det vil gi grunnlag for mer kunnskapsbaserte tiltak for å sikre videre økonomisk vekst for distriktsnæringene og dermed også robuste forutsetninger for folketallsutviklingen i utkantkommunene. Ikke minst viktig, slik kunnskap vil også bidra til en inkluderingspolitikk og -praksis i distriktskommunene som fremmer levekår og livskvalitet og legger til rette for et kulturelt mangfoldig hverdagsliv, både for lokalbefolkningene og deres nye innvandrede samfunnsmedlemmer.

Litteratur, litteraturliste

- Andersson, M. og J.F. Rye (2023) Gray Racialization of White Immigrants: The Polish Worker in Norway. *Nordic Journal of Migration Research* 13(2). DOI: org/10.33134/njmr.475.
- Bakken, A. (2020). Ungdata. Ung i Distrikts-Norge. NOVA-rapport 3/20. Oslo, NOVA.
- Båtevik, F. O., B. Gjerstad, G.M. Grimsrud, Ø.L. Johannessen, G. Nettelund, G., S.I. Nødland, L. Prøitz, G.Skeie og G. Vedøy (2019). Gjestar som blir? Arbeidsinnvandring som utfordring for kommunar på Vestlandet. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22(4), 285-297.
- Eriksen, I.M. og P.L. Andersen (2021). Ungdoms tilhørighet, trivsel og framtidsplaner i Distrikts-Norge. NOVA Rapport 2/21. Oslo, NOVA.
- Hedberg, C. og K. Haandrikman (2014) Repopulation of the Swedish countryside: Globalisation by international migration. *Journal of Rural Studies* 34, 128-138.
- IMDi ((2010) Integrering i distriktskommunar. Ein kunnskapsstatus om integreringsprosessar og inkluderingsiltak i distriktskommunar (IMDi-raååp 7/2010.
- Kaasa, J. og M.H. Slettebak, M. H. (2023). Etterkommere av innvandrere i arbeidslivet – en bourdieusk klasseanalyse. I: *Migrasjon og mobilitet – Handlinger, mønstre og forståelser i norsk sammenheng*, M. Villa, E. Valestrand og J.F. Rye (red.), 35-57. Oslo, Cappelen Damm.
- Kuns, B., L. Börjeson, K. Fischer, C. Hedberg, I. Olofsson, B. Refslund, J.F. Rye og H. Vihinen (2023) From panic to business as usual: What coronavirus has revealed about migrant labour, agri-food systems and industrial relations in the Nordic countries. *Sociologia Ruralis* (Online First).
- NOU 2022:18. (2022) *Mellom mobilitet og migrasjon — Arbeidsinnvandreres integrering i norsk arbeids- og samfunnsliv*. Oslo, Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Refslund, B. og I. Wagner (2018) Cutting to the bone: workers' solidarity in the Danish-German slaughterhouse industry. I: V. Doellgast, N. Lillie og V. Pulignano (red.) *Reconstructing solidarity: labour unions, precarious work, and the politics of institutional change in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 67–82.
- Rye, J.F. (2017) Labour migrants and rural change: The “mobility transformation” of Hitra/Frøya, Norway, 2005–2015. *Journal of Rural Studies*, 189-199.
- Rye, J.F. (2018) Transnasjonale hverdagsliv: Østeuropeisk innvandring i distrikts-Norge. *Tidsskrift for ungdomsforskning*. 2016, 16 (1), 3-39.
- Rye, J.F. (2019) Å være ung i distrikts-Norge. Kunnskapsoversikt med utgangspunkt i nyere norsk forskning om distriktsungdommer. Notat til Distriktsenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling.
- Rye, J.F. (2021) Distriktsungdom og utdanning: Studievalg, forløp og arbeidsmarkeder. Analyser av utdanningsstatistikk 2006-2019 (videregående opplæring og høyere utdanning). Notat til Distriktsenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling.
- Rye, J.F. og M.H. Slettebak. (2020) The new geography of labour migration: EU11 migrants in rural Norway. *Journal of Rural Studies* 75, 125-131.
- Scott, S. og J.F. Rye (2021) Praised, prized, yet penalised: a critical examination of low-wage hiring queues in the global strawberry industry', *Journal of Rural Studies* 88, 473-481.
- Scott, S., T. Jakobsen, J.F. Rye og M.A. Visser (2022) Labour migration, precarious work and liminality, *Work in the Global Economy* 2, 1–19.
- Slettebak, M. (2021). Does international labour migration affect internal mobility in rural Norway? I: *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*, J.F. Rye og K. O'Reilly (red), s. 175-192. London, Routledge.
- Slettebak, M.H. (2020) Labour migration and increasing inequality in Norway. *Acta Sociologica* 64, 314-330
- Slettebak, M.H. og J.F. Rye (2022) Social (Im)mobility in Low-skilled and Low-wage Immigrant Niches. *Nordic Journal of Working Life Studies* 12, 23-47.
- Stachowski, J. (2021) To be or to belong? Processes of (g)localised integration among Polish migrants in rural Norway. NTNU Doctoral theses 2021:16 (205).
- Stachowski, J. (2020) Processes of socio-spatial exposures and isolations among Polish migrants in rural Norway- exploring social integration as a lived experience. *European Urban and Regional Studies*. (Online First).
- Stachowski, J. og Rasmussen, B. (2023) Growing superdiverse, growing apart—Modes of incorporation of international migrants in rural areas. *Sociologia Ruralis*, (Online First).
- Sæther, I og J. Stachowski (2023) Mind the recognition gaps: layers of invisibility of farm migration in Norway, *Journal of Ethnic and Migration Studies*. (Online First).
- Søholt, S. og A. Aasland (2019) Boligforhold og boligtilfredshet blant innvandrere i Distrikts-Norge. *Tidsskrift for boligforskning* 2-2019, 112.130.
- Tollefsen, A., C. Hedberg, M. Eriksson og L. Axelsson (2020) Changing labour standards and 'subordinated inclusion' Thai migrant workers in the Swedish forest berry industry. I: *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*, J.F. Rye og K. O'Reilly (red.), 121.137. London, Routledge.
- Ødegård, A.M. (2014) Arbeidsinnvandring og fleksible bemanningsstrategier i fire bransjer. *Søkelys på arbeidslivet* 31, 100-117.
- Zahl-Thanem, A. (2023) Ulikhet i høyere utdanning: Betydningen av klassebakgrunn, kjønn og bosted. I: *Migrasjon og mobilitet – Handlinger, mønstre og forståelser i norsk sammenheng*, M. Villa, E. Valestrand og J.F. Rye (red.), 149-170. Oslo, Cappelen Damm.
- Zahl-Thanem, A. og M. Haugen (2019) Attitudes Toward Immigrants in Rural Norway. A Rural-Urban Comparison. *Sociologia Ruralis* 59, 685-700.